

בעזרת השם יתברך

וועד העירוב

189 - 6 עמודים

תשובת הגאון ר'

יחזקאל ראטה שליט"א

אבדק"ק קארלסבורג

- באם יש אנשים שמנגדין להיתר
העירוב אם אוסרין על המתירין,
ואם יכולין לזכות בפת נגד רצונם.
(א) דברי שו"ת מחז"א שזכות גמור
מועיל אפילו בעומד וצווח.
(ב) כופין על מדת סדום.
(ג) במקום שכופין מן הדין אפשר
לזכות בע"כ.
(ד) אין צריך חלק בגוף הפת רק
שיהא מסור לו.
(ה) כ"ז מלבד הטעמים ששוכרין
משר העיר.

בעזה"ת

תשובת

מרן הגאון הגדול רבי יחזקאל ראטה שליט"א
אבדק"ק קארלסבורג

באם יש אנשים שמנגדין להיתר העירוב
אם אוסרין על המתירין
ואם יכולין לזכות להם בפת נגד רצונם

* * *

בארא פארק שנת תש"ס לפ"ק

תשובת מרן הגאון הגדול רבי יחזקאל ראטה שליט"א אנדק"ק קארלסבורג

באם יש אנשים שמנגדין להיתר העירוב אם אוסרין על המתירין ואם יכולין לזכות להם בפת נגד רצונם

בדבר אנשים שמתנגדין להיתר העירוב אם יכולין לזכות להן בפת העירוב. הנה אף שכבר דיברו בזה גאוני קדמאי ה"ה השואל ומשיב, הבית יצחק אם יש אנשים שאינם רצונם בעירוב אם מתבטל עבור זה כל העירוב, מסקנתם הוא, דיכולין לערב אפילו שלא מרצונם עיי"ש בדבריהם בשו"מ מהדו"ת חלק ב' סימן ס"ב, ובית יצחק חלק יו"ד בקו"א סי' ח', ועיין ג"כ בשו"ת ובחרת בחיים להגרש"ק ז"ל סימן קכ"ג ובשו"ת חזון נחום סימן מ"ב שכתבו לצדד להיתר. אכן הם מיירי באופן שאין רצונם בעירוב מחמת פריקת עול וכדומה ובאופן זה מסיקין להיתר, אכן בנידון דידן שהמדובר הוא ביהודים שומרי תורה ומצוות אלא שמנגדין לזה מחמת שאין מועיל עירוב עפ"י דין לפי דעתם, איך הדין בזה אם יכולין לזכות להן בפת העירוב שעכ"פ אותן שדעתם להיתר יוכלו לטלטל.

הנה אם המתירין הן כח בית דין, פשוט הוא דיכולין האוסרין לזכות בהעירוב בכדי שלא יאסרו על המתירין, היות דהמתירין הם כח בי"ד לעצמן, וכהלכה הן עושין, א"כ לא שייך לא לתגודדו וכמו שביארנו בעמק התשובה ח"א סימן קי"ב עיי"ש דאף המנגדין לזה עכ"ח סוברין שהמתירין עושין לעצמן בדין, עיין מה שכ"ג בעמק התשובה ח"א סי' קי"ב וסי' קמ"ה בענין דבר שיש שמחזיקין בו איסור מ"מ מותרין ליתנו למי שנוהג בו היתר, והבאנו מתשו' מבי"ט ח"א סי' כ"א ומתשו' כת"ס יו"ד סי' ע"ז שהביאו רא"י מריש יבמות מהא דלא נמנעו ב"ש מב"ה לישא נשים זו מזו עיי"ש. וא"כ ה"נ בנידון דידן אעפ"י שאלו אוסרין ואלו מתירין, מותרין האוסרין לזכות בהפת בכדי שיוכלו המתירין לטלטל.

ואפי' אם הוא באופן דנקימא להו דאין העירוב כשר וא"א לערב, אין כח בי"ד חוק עליהן לכפות אותן לדיעותיהן, כגון שיש להו בי"ד לפני עצמן ונקימא להו דהעירוב פסול, מ"מ המתירין לעצמן בדין עושין וא"א לחלוק ע"ז, ושפיר יכולין להצטרף להמתירין ואין בזה משום לפ"ע, וכאשר ביארנו בעמק התשובה שם.

אכן אם אעפ"י כ צווחין ואומרין שאינן רוצין ומוחין ואינן רוצין לזכות בעירוב, לכאורה בכה"ג אוסרין הן על העיר, לא מיבעי' אם אין בידינו לכופן כגון שהן כח בי"ד לעצמן א"כ אין בידינו לזכות בע"כ, אלא אפילו אם ידא באופן שכופין אותן לדעות המתירין, מ"מ אין יכולין לזכות להו בפת בע"כ, דזכ"י צריך להיות ברצון או בסתמא דזכין לאדם שלא בפניו, אבל בעל כרחו א"א לזכות לו, וראיתי אחר כך שכ"כ בפרמ"ג סי' שס"ז בא"א סק' ג' דבעל כרחך אי אפשר לזכות.

וא"כ בעיירות הגדולות שנמצאים כמה תלמידי חכמים דלא ניחא להו בהאי עירובא צריך עיון אך מוכין לאותן שאינן רוצין בעירובן, וצ"ל דמ"מ ע"י כח בי"ד אפשר לכפות אפי' לזכות להן, וא"כ אם המתירין הן כח בי"ד

^א וז"ל בעמק התשובה שם סי' קי"ב עמ' קנ"ז: "וכשדנתי ברבר זה לפני הגאון הגדול הישיש עמר הוראה קש"ת מו"ה זאב מינצבערג ז"ל בעהמ"ח ספר שארית ישראל, העירני בשבועות מבי"ט ז"ל ח"א סי' כ"א עמד כבר על המחקר לענין אותן הנוהרים לאכול סידות שביעית של עכורים בקדושת שביעית, אם מותרין למכר לאותן שאין נזהרים בו, והביא ג"כ רא"י הנ"ל מיבמות דלא נמנעו ב"ש מב"ה, וכמו שכתבנו בשם הכת"ס ד"ל עכ"ל שם.

יכולין לזכות אף לאותן שמנגדין לזכות ואף שהמנגדין ג"כ הן ב"ד לעצמן, מכיון שעפ"י דין יש בידם לערב ואין ביד המנגדין לעכבם וכנ"ל, א"כ שוב שייך ברבר זה כופין על מדת סדום, ועי' בשו"ת מחזה אברהם או"ח סי' ע"ג שציידד ג"כ להתיר מצד כפיית ב"ד הזכות אפי' בעכ"ח, ואף דבמסקנתו דחה צד היתר, זה (רק) בנידון דידו, עיי"ש שטעמו משום דשם רצו גם צד המנגדין בעירוב אלא שנתקומטו מי שיהי' המזכה לחבירו, משא"כ בנידון דידן שאינם רוצים כלל בעירוב אשר לדעת המזכים יש לתקן עירוב ועפ"י הדין וההלכה יש להם הזכות לעשותו, שייך שפיר צד קולא זאת של המחזה אברהם.

*

ועי"ל דשייך בזה זיכוי בעל כרחך מדין כופין אותו עד שאומר רוצה אני, ואף שצווח ואומר איני רוצה מ"מ אגן אמרינן שרוצה מדין כופין אותו, ואף דלגבי גמ דהדין שצריך להיות משל בעל לכאורה אינו מועיל באם צווח ואומר שאינו רוצה לזכות בהנייר, אף להשיטות שא"צ לומר רוצה אני עיין בשו"ת חות יאיר סי' ג"ה מ"מ בצווח ואומר שאינו רוצה אין מזכין בעל כרחך עד שיאמר רוצה אני, אכן לענין זיכוי עירוב דהקילו בקנינו לכל מי שיתוסף אע"ג דלכאורה הוי כדבר שאינו ברשותו ואיך יכול להקנות, [וצ"ל בזה המטעם ברירה ובדרבנן, והוא קצת דחוק דמשמע לכאורה דלכו"ע מועיל עיין בספר ישועות יעקב סימן שס"ו סק' ד'], ועוד בכמה דברים שהקילו בקנינו עיין בתוס' בפ' חלון ע"ט ע"ב, אפשר לומר דבמקום שהדין הוא שכופין אפשר לזכות להם אפי' בעל כרחם.

והגני מן הראוי להביא כאן מה שהעירוני מע"כ מחו' הרב הגה"ג וכו' מוהר"ר פסח מיללער שליט"א לכאורה ענין זה אי אמרינן שרוצה היכי דהדין הוא שכופין אותו אף שצווח ואמר איני רוצה תליא במחלוקת הב"י והריב"ש ביו"ד סימן רכ"ח בענין התרת נדר שהודר על דעת רבים דקיי"ל דאין לו התרה בלא דעתם אא"כ יש מצוה בהתרתו, וכתב שם הב"י וז"ל נראה דס"ל דא"צ לשאול את פיהם ומעמם כדכתבו התוס' והרא"ש בשם ר"ת דמעמא משום דמסתמא ניחא להו לרבים משום מצוה ואיכא למיבעי היכא דקיימי הנך רבים וצוחי דלא ניחא להו בהתרה זו אף על פי שהוא לדבר מצוה והי' ג"ל דאפי"ה נשאל ומתירין לו דהא ודאי חזקה על כל איש ישראל דניחא ליה בעשיית מצוה והני דאמרי דלא ניחא להו יצום תוקפם וכמ"ש הרמב"ם (בסופ"כ מהלכות גירושין) המעם שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני בגיטין לאותן שכופין ואל"כ לא הוי שרי להתיר בלי ידיעת הרבים דהוה לן למיחש שמא לא יסכימו שישאל על נדרו ונמצאת ההתרה במלה והנדר קיים, אלא שהריב"ש כתב בח"א סימן תקי"א בתשובה על אחד שגשבע ע"ד הקהל גדולים וקפנים והיה בהתרתו דבר מצוה שאם יש מוחים בהתרתו אין מתירין לו שהרי הוא אמר שעל דעת כל הקהל הוא נשבע וכו' עכ"ל הב"י. הרי דפלגי בזה הב"י והריב"ש דלדעת הריב"ש אין מועיל במקום שצווח ואמר אינו רוצה, ולפי"מ דפסק הדמ"א ביו"ד כדברי הריב"ש בזה א"כ אינו מועיל במקום שצווח ואמר איני רוצה אף במקום שהדין הוא שבופין.

אכן אמר לי מע"כ מחותני לקיים דברינו בענינינו דמדין כופין יועיל אף שצווח ואמר איני רוצה, דהנה יש ליישב בטוב טעם דעת הריב"ש דלא ס"ל לגבי נדר ע"ד רבים היכי שיש צווחין ואומרינן שאינם רוצים דיועיל מדין כופין אותו עד שאומר רוצה אני, עפ"י מה שהעלה הקצוה"ח בסוף סימן רמ"ג לחלק בין דבר שבעיני דעתו ובין דבר

דלא בעינן דעתו אלא ניחא ל' בעלמא, דהיינו כגון בשליחות דבעינן דעתו, דלמדין מה אתם לדעתם אף שלוחכם אפי' ידעינן דניחא ל' לא מגי וכדפסקינן כאביי ביאוש שלא מדעת לא הוי יאוש אעפ"י שידעינן דאילו הוי ידע הוי מייאש, אכן בזכיה דלא בעי דעת הוי מייאש, אכן בזכיה דלא בעי דעת רוכין לאדם שלא בפניו די בדידעינן דניחא ליה לחוד עיי"ש בשם הרשב"א חילוק זה דמשום זה אפשר לתרום משלו על של חבירו שלא מדעתו משום דהוי ל' זכות ועיין ג"כ בקצוה"ח ריש סימן ק"ה דהעלה דע"כ זכיה לא הוי כשליחות ממש אפילו למ"ד זכיה מתורת שליחות היות דאפי' שלא בפניו בלי ידיעתו כיון דניחא ל' שפיר דמי, אלא דהוי כמו שליחות עיי"ש היטב.

ומעתה יתיישב שפיר דעת הריב"ש הנ"ל היות רבנדר על דעת רבים בעי דעתם א"כ במקום שמוחים אעפ"י שניחא להו כיון דמצוה הוא כמ"ש הב"י, מ"מ אין כאן דעתם ונדרו על "דעת" רבים הוי, ואין להקשות דלפי"ז אמאי שרינן לשאול על נדרו בלי לשאול את פיהם והא בעינן דעתם ולא די במה דניחא ליה, זה לא קשה דבמצוה הוי כדעתם כמ"ש בקצוה"ח סימן רס"ב דלדבר רשות אסור ליטל או לאכול חפץ חבירו אפי' ברור שנותן ל' אילו ידע, רבעי דעתו דווקא כדפסקינן כאביי ביאוש שלא מדעת מ"מ כדבר מצוה כגון אתרוג מותר, וכן האריכו הב"י בסימן של"א ובמו"ז סק' ל"ד שם דבדבר מצוה אף בדבר דבעי שליח הוי כאילו שוויא שליח והוי כאתם ודעתם עיי"ש, ועיין עוד בקצוה"ח סימן שנ"ח דמי שנשטתה יורדין לנכסיו לפרנס אשתו ובניו משום דניחא ל' אע"פ שאינו לדעתו מ"מ כיון דמצוה הוא אע"פ שאין כופין עליו הוי כדעתו עיי"ש, וע"כ בגדר א"צ לשאול את פיהם אי הוי דבר מצוה אע"פ שצריך דעת משום דכדעת דמי, משא"כ כשמוחים בפירוש כזה חיסר הדעת ולפיכך אע"פ שניחא יש, מ"מ דעתם אין כאן, (ומיושב גם דברי הב"י למה לא צריך לשאול פיהם אולי יש שמוחים ואין כאן דעת כיון דמצוה הוא הוי כדעתם להתיר). ולפי"ז בזכיה דלא בעי דעת דאפי' שלא בפניו הוי קנין מטעם דזכין לאדם שלא בפניו רק ניחא בעי הדרא וקיימא סברת הב"י דבמצוה מועיל במקום שכופין מטעם דניחא ל' אף שצווח ואמר שאינו רוצה.

וא"ש לפי"ז כאן לגבי עירוב דיועיל, ואף שצווחין ואומרינן שאינן רוצים מטעם כופין דכאן גבי עירוב הא אנו באין רק מטעם זכי חזין שלא בפניו ולא בעינן דעתם, אלא ניחא ל', וזה מועיל במקום שכופין אף שצווח ואמר איני רוצה, אלו דברי מחותני הנ"ל והוא נכון מאוד.

והעירני מופלג אחד דמלשון תשובת הרשב"א ח"ג סימן רס"ג הביא הב"י בסימן שס"ז שכתב ח"ל תשובה בחצר שהוא בין שני מבואות אפי' אחד מן השוק מערב עליו לכולי עלמא וא"צ להודיע דזכות הוא לו חזין לו לאדם שלא בפניו, וכש"כ אם עירב א' עליו משלו מערב, ודווקא שלא בפניו אבל בעל כרחו לא, וא' מבני החצר מערב עליו אפי' בעל כרחו "ואפילו משלו" מפני שהוא אוסר עליהן עכ"ל עיי"ש. הרי שכ' דא' מבני החצר מערב בעל כרחו ואפי' משלו דמשמעותו דכש"כ כשמזכה משל עצמו הרי דפשוט לענין עירוב דיוכל לזכות אפי' בעל כרחו והוא ראי' נכונה בדיוק הלשון.

ואולי י"ל עוד מכיון דאתינא עלה דבכה"ג כופין משום מרת סדום, שוב אפשר לומר דכופין עליהם לבטל רשותם דמועיל לענין עירוב וכמבואר בסימן ש"פ, וזה אפשר כבר אפילו בעל כרחם משום דין הפקר בית דין וד"ל.

ועוד היא נראה לומר מכיון דבעירוב קיי"ל שאין צריך שיהא בו שוה פרוטה וכמבואר בריש סימן שס"ו, א"כ אין צורך שיהא להן חלק ממש בגוף הפת, אלא שיהא מסור להם שיהיו להם רשות ליקח מזה הפת כשרוצין, ואף אם תאמר דכשמוכה לאחרים צריך שיהא בו שווה פרוטה דבלא"ה אין זה זכות, מ"מ בשמערב לרבים לאלפים ולרבות כשיעור י"ח גרוגרות דלפי"ז בוודאי אין מגיע לכל אחד ואחד אפי' שוה פרוטה, וגם אין יודעו ומכירו עי' ברש"י סוכה דף כ"ז ע"ב ד"ה כל האורח וז"ל דמשמע סוכה אחת לכל ישראל שישבו בה זה אחר זה וא"א שיהא לכולן דלא מטי שוה פרוטה לכל חד עכ"ל. ואף התוס' לא חלקו עליו בזה אלא שכתבו שאין צורך לזה ועיין משכ"ג בספר מאי חנוכה בפסקי דינים סימן כ', הרי דבמקום דבעינן שיהא לכל אחד ואחד חלק בו צריך שיהא שווה פרוטה, ומכיון שכאן בעירוב לא מגיע שווה פרוטה לכל חד וחד כשמערב לאלפים, עכצ"ל דלא בעינן שיהא לכל אחד ואחד חלק בגוף הפת, דפחות משווה פרוטה הלא קיי"ל בכ"מ שאין בו דין ממון, וכש"כ בנידון דידן שאין מגיע לכל אחד ואחד אפי' כחודו של מחמ.

אלא שהעיקר בזה שיהא מסור לציבור שיהי' להם רשות ליקח, שעיי"ז מתערבין וחל העירוב, והגע בעצמך וכי יכול להקנות חלקו לאחר שאינו בכלל העירוב או להפקיר חלקו לאחר, אלא וודאי שהוא רק מסור להציבור ולא שיהא לו חלק בגוף הפת ממש וכמו שכתבנו, ועיין ברמב"ן עה"ת ויקרא א' עה"פ תקריבו דיש נפק"מ בין קרבן שותפין לבין קרבן ציבור, דקרבן ציבור אין פירושו שכל הציבור יש להן חלק בגוף הקרבן עיי"ש וה"ג בנידון דידן. [ועיין עוד בלשוננו של הלבוש סי' שס"ח ס"ג ואם הם יותר מי"ח וכו' ולא הטריחוהו חכמים יותר להיות גרוגרות לכל אחד וכו' ופעמא דשיעור שתי סעודות ג"ל כרי שיקנה אחד מהם דירת וקבוע לשתי סעודות וכו' ויהי' הוא כבעה"ב ואחרים יהיו כאלו דרים אצלו כי לא רצו להטריחו יותר וכו' ע"ש]

ובזה יתיישב שפיר מה דמועיל עירוב לכל מי שיתוסף אח"כ, דלכאורה הוי כדבר שאינו ברשותו והוי כשוחט על מי שיעלה ראשון לירושלים דלא מועיל כשאין ברירה עיין פסחים דף פ"ט, ולמשכ"ג א"ש דכאן לא בעינן ויכוי אלא מסירה לציבור דהיינו שיהא מסור הפת הוה לכל מי שיתוסף, ומי שיתוסף יהי' לו ג"כ רשות ליקח מהפת, וזה הוי כתנאי ולא בעינן לבוא מטעם ברירה ודו"ק.

וכל זה מלבד המעמים שכתבו גאוני קדמאי בעל שואל ומשיב מהדו"ת ח"ב סי' ס"ב ובית יצחק בחיו"ד בקו"א סי' ח' דלכאורה איתנייהו גם בג"ד, ועיין ג"כ בשו"ת שכות יעקב סי' כ"ט דבמקום שנשכר ע"י שכירו ולקיסמו של מלך מותר למלטל בכל העיר וא"צ שום ביטול רשות וזה סיוע לדברי השו"מ שכתב כן, ועיין ג"כ בס' קצות השלחן סי' ק"ה סי"ד בבה"ש סק' כ"ז בסופו וז"ל ומיהו עכשיו ששוכרין הרשות משר העיר פשוט דמהני גם למי שלא רוצה לזכות בעירוב עיין ש"פ ד' דשכירות מהני גם לגבי ישראל עכ"ל, זה מה שנלע"ד.